

veterinària

El COVIB celebra la
festivitat del patró del
col·lectiu veterinari,
Sant Francesc d'Assís

La baixada de l'IVA
veterinari, inclosa en el
Projecte de Llei de
Pressupostos Generals

La responsabilitat civil
veterinària, davant el
canviant escenari de
consum actual

Informe Semilla: La situació actual del sector oví a l'illa de Mallorca

¿Quien es el próximo?

GLOBAL-IDENT™

XS 1.4

NUEVO MICROCHIP SOLUCION PARA ANIMALES MÁS PEQUEÑOS

- **Aguja mas fina y afilada.**
Excelente penetracion cutanea.
- **inyector Ergonomico.**
Facil manejo y aplicacion.
- **Esterilizacion medica.**
De acuerdo a los estandares ISO 11135-1&11607

azasa

AZASA - Plaza de Santa Catalina de los Donados, 2
28013 MADRID
TELÉF.: 915 481 806
www.azasa.es

- 4 Seguretat alimentària:** etiquetatge del vi i begudes amb alcohol
- 5 Apunts de gestió empresarial:** la inversió en publicitat (I)
- 6 Justícia alimentària:** 'El projecte Alimentació'
- 7 Perfil col·legial:** Maria Teresa de Francisco Casado

- 8 Portada:** El sector ovi a Mallorca
- 11 Explotacions ramaderes:** Avícola Can Peris
- 12 Celebració de Sant Francesc d'Assís**
- 14 'Ells i Nosaltres',** una innovadora iniciativa a Es Baluard
- 15 Hª de la Veterinària:** Els albéitars a Balears (II)
- 16 La reducció de l'IVA veterinari,** recollida als pressupostos de l'Estat de 2019
- 17 Actualitat:** jornada de responsabilitat civil veterinària
- 18 Els nostres centres:** Hospital Veterinari Ciutat d'Inca
- 20 Altes i baixes • Publicitat**
- 21 Assessoria jurídica:** Bufete Antonio Font
- 22 Cas clínic:** La Ribera Veterinària

veterinària 78

LA FORÇA SALVATGE dels fenòmens naturals desencadenats en la seva màxima expressió, una tempesta mil·lenària, ha deixat al Llevant de Mallorca una empremta tràgica que costarà molt d'oblidar, causant pèrdues humanes i quantiosos danys materials, i sacsejant la consciència col·lectiva de la gent per extreure la seva solidaritat i afectar amb els damnificats. Des del Col·legi hem seguit amb atenció els esdeveniments i hem mantingut el contacte amb alguns col·legiats de la zona, posant-nos a la seva disposició per qualsevol eventual contribució que finalment no ha calgut. Emocionen l'allau de peticions d'ajuda civil i les donacions econòmiques que realitza la gent als números de compte habilitats per Sant Llorenç (www.infotorrentada.cat) i Artà (www.arta.cat) per fer contribucions anònimes destinades als Ajuntaments per a la reconstrucció d'aquells indrets. Vos animem a contribuir-ne.

Per altra banda, no voldríem deixar passar aquesta revista del tercer trimestre, publicació que es tanca després de la celebració de Sant Francesc a Mallorca (encara que aquest número s'ha torbat una mica més), primer, per agrair la participació de col·legiats i col·legiades a l'acte institucional del 'ja clàssic' Valparaíso, que el COVIB organitza amb tota la il·lusió del món, i, segon, per incidir en una reflexió feta pel president, Ramon Garcia, en el marc del referit acte sobre les circumstàncies actuals de la professió i els pilars sobre els quals se sustenta: "Vivim en un entorn complex, que canvia constantment, i amb circumstàncies que afavoreixen una gran competència. I malgrat ser un col·lectiu que solem fer les coses bé, en ocasions la convivència no és fàcil. Els principis ètics i deontològics que hem acordat entre tots són la base del enteniment i d'aconseguir una professió més forta i amb un major reconeixement".

En el seu discurs, Garcia es mostrà crític amb la regulació de la publicitat dels serveis sanitaris i autocrític amb la situació actual del programa informàtic del RIACIB, però demanà comprensió i paciència per actualitzar i enllestir una eina que té "un gran potencial" i que facilitarà i millorarà les coses. Aprofità, també, la presència de la directora general de Salut Pública, Maria José Ramos, per agrair públicament la gran resposta donada pels professionals veterinaris del Servei de Seguretat Alimentària del Govern als diferents reptes de salut pública que es presentaren mesos enrere a Mallorca, demostrant -digué- que són uns actors claus en la prevenció i control dels riscos de transmissió de malalties a les persones.

Finalment, hem de manifestar la nostra satisfacció per la inclusió de la reducció de l'IVA dels serveis veterinaris en el projecte de pressupostos de l'Estat de 2019. Aquesta ha estat una reivindicació clau de la professió des de la pujada injusta de l'any 2012, amb una gran feina realitzada de forma constant al llarg de tots aquests anys per la totalitat de l'organització col·legial veterinària, associacions professionals i empresarials, plataformes de col·legiats, entre molts d'altres. Però hem de ser cautelosos ja que encara manca un complicat tràmit parlamentari que, amb la complexa situació política actual, pot fer que no arribi a bon port. Esperem poder celebrar la seva consecució.

Edita: Col·legi Oficial de Veterinaris de les Illes Balears (COVIB). **Direcció veterinària:** Jesús Martínez. **Direcció periodística:** Joan Sans (Dirkom). **Consell editorial:** Lluís Riera, Jorge Cañellas, Manuel Ruiz, Tomeu Martí i Iván Plasencia. **Fotografia:** Jaime Reina. **Maquetació:** G. Domenici. **Publicitat:** COVIB (Av. Comte de Sallent, 2, Principal A i B - Tel: 971 71 30 44/49). **Impressió:** Gráficas Loyse. **Dipòsit legal:** PM-495-2013

El Comitè de Redacció recorda als col·laboradors de la revista que poden utilitzar tant el català com el castellà en l'elaboració dels seus articles. Veterinària no es fa responsable ni s'identifica amb les opinions que els seus col·laboradors expressen a través dels treballs publicats. Reservats tots els drets. Prohibida la reproducció total o parcial de qualsevol informació gràfica o escrita per qualsevol mitjà sense el permís escrit del Col·legi Oficial de Veterinaris de les Illes Balears.

El vino y las bebidas alcohólicas, exentos de indicar en su etiqueta la lista de ingredientes y el valor energético ¿Por mucho tiempo más?

La Comisión Europea insta a la industria de bebidas alcohólicas a facilitar esa información

El Reglamento UE 1169/2011, relativo a la información alimentaria y al etiquetado de los alimentos, exceptúa de la obligatoriedad de que figure en las bebidas con un grado alcohólico volumétrico superior al 1,2%, la lista de ingredientes y la información nutricional. También indica que la Comisión Europea deberá elaborar un informe para presentar al Parlamento Europeo y al Consejo, en el que se estudie esta situación y se examinen los motivos que la justifiquen, teniendo en cuenta la necesidad de asegurar la coherencia con otras políticas pertinentes de la Unión Europea.

No obstante, a pesar de no tener que ser obligatoria la indicación de la lista de ingredientes, en la etiqueta de los vinos y demás bebidas alcohólicas debe mencionarse la presencia de ingredientes que se hayan usado en el proceso de elaboración que puedan causar alergias y se encuentren todavía en el producto final, tales como los derivados del huevo y proteínas de la leche que se usan en ciertos vinos en la etapa de clarificación. Y a su vez, el Reglamento alienta a los fabricantes a indicar, de manera voluntaria, el valor energético o contenido calórico.

Por lo que se refiere al informe antes citado, la Comisión lo hizo público con fecha 13 de marzo de 2017, y fue el resultado de la participación de diferentes sectores, fundamentalmente los representantes de los consumidores, los profesionales sanitarios, y los fabricantes de bebidas alcohólicas.

La posición de los consumidores fue mayoritariamente favorable a que se indicara obligatoriamente en el etiquetado de las bebidas alcohólicas la lista de ingredientes y la información nutricional, como se obliga al resto de alimentos, con la finali-

dad de que se tenga más información a la hora de escoger en el momento de la compra. La de los profesionales sanitarios también, porque así se facilitaría que los consumidores pudieran controlar su ingesta de cara a llevar una dieta y estilo de vida más saludable. Y por lo que respecta a la de los fabricantes, así como hace unos años eran contrarios a la obligación, reconocen ahora que es un derecho de los consumidores el conocer toda la información de las bebidas que adquieren. De hecho están realizando en la actualidad, campañas generales informando sobre el contenido calórico de las unidades de consumo de dichas bebidas.

El informe concluye que la lista de ingredientes y la información nutricional constituyen aspectos claves en la información alimentaria, que ayudan a los consumidores a estar mejor informados y, por lo tanto, a tener más fundamento

a la hora de decidir en el momento de la compra. Y se insta a la industria de bebidas alcohólicas a responder a las demandas de los consumidores, por lo que deberá presentar en el plazo de un año una propuesta de autorregulación. La Comisión, a la vista de dicha propuesta, la evaluará y determinará en consecuencia.

Por todo ello, es previsible que se acabe con el privilegio de los fabricantes de bebidas alcohólicas en dicha materia, y que estemos próximos a visualizar en las etiquetas de las bebidas alcohólicas la lista de ingredientes y el contenido nutricional, como ocurre con el resto de alimentos y bebidas.

>>> En el informe de la Comisión, la posición de los consumidores fue mayoritariamente favorable a que se indicara obligatoriamente en el etiquetado de las bebidas alcohólicas la lista de ingredientes y la información nutricional, como se obliga al resto de alimentos, con la finalidad de que se tenga más información a la hora de escoger en el momento de la compra.

Per què he d'invertir en publicitat? (I)

La publicitat és habitual, persistent, continuada i generalitzada en el nostre dia a dia. Pel carrer, quan escoltam la ràdio, en la premsa, televisió, xarxes socials, etc., etc. contínuament estam rebent missatges publicitaris. Hi estam acostumats i no en feim massa cas... o sí?

És evident que, sigui de manera voluntària, o involuntàriament, la publicitat ens afecta i ens condiona a l'hora de triar on volem gastar els nostres doblers. Si no fos així, ningú no en faria. Aleshores, per què els veterinaris en general NO feim publicitat?

Les excuses són moltes: no tenc temps per dedicar-m'hi, són doblers malgastats, no sabria com fer-ho, no crec que surti rentable, només ho fan les grans corporacions i els grans hospitals...

Avui intentarem esbrinar com podem invertir en publicitat i no morir en l'intent. La clau és la paraula "inversió". La publicitat és una inversió més de les que fa la nostra empresa. Quan invertim en un equipament (RX, laboratori, material diagnòstic o quirúrgic) tenim molt clar que esperam treure'n un profit, a curt o a llarg termini, directe o indirecte. Això no ho dubtam i moltes vegades invertim en equipament perquè "ens fa moltes ganes" sense tenir segur que podrem amortitzar aquesta inversió ni com ho farem o en quant de temps. Amb la publicitat passa el mateix. N'hem de treure un profit. Hem de planificar aquesta inversió, establir quin profit en volem treure i valorar si ho estam aconseguint o si s'han d'aplicar mesures correctores. Com qualsevol altra inversió, hem de valorar la seva **necessitat, què volem publicitar** (simplement el nostre negoci, un nou servei, un horari més ampli, etc.), a **qui** ho donarem a conèixer, **com** ho donarem a conèixer, **quant** hi volem invertir i sobretot i molt important, **quins beneficis** volem aconseguir-ne. Tot això, limitat en un període de temps determinat.

Necessitat. Publicitar-nos com empresa, oferir els nostres serveis, donar-nos a conèixer, recordar a la gent que existim és molt important per a la supervivència d'una empresa. Si el públic (sobretot el que ens interessa, els propietaris de mascotes) no sap que existim, difícilment requerirà els nostres serveis.

Què hem de publicitar: la decisió és de cadascú, però dins del món de la publicitat es recomana combinar dos tipus d'accions:

- Publicitat més agressiva i durant més poc temps per campanyes puntuals (una oferta puntual, un nou servei que oferim, un canvi de local...). Els anuncis han de ser més visibles, repetir-se més sovint però només durant un temps relativament curt (dues setmanes, un mes). La finalitat és que la notícia arribi al màxim de gent, però una vegada que el públic ja ho sap, no cal insistir. Un exemple seria les campanyes de col·leccionables que fan les editorials cada mes de setembre (col·lecciona motos històriques, construeix la teva maqueta de... ¿vos sona RBA editores?)

- Publicitat més "suau" però mantinguda en el temps, per recordar al públic que existim, perquè ens tinguin presents en el seu dia a dia (un anunci setmanal en la ràdio o en un diari o revista local). En aquest cas no es fa cap oferta, però el nostre missatge acaba fent-se un lloc en la consciència de la gent.

I a **qui** ho hem de dirigir? El famós "target", el nostre públic objectiu. Depèn de molts de factors lligats a la nostra empresa, al tipus de serveis que oferim, a l'abast geogràfic que podem assolir, a la competència que hi ha en el mercat i a allò que volem publicitar. E' s essencial tenir molt clar quin ha de ser el públic objectiu de la nostra publicitat, perquè això condicionarà després la decisió de **com** i **on** haurem de fer aquesta publicitat. Si tenim una clínica que ofereix serveis especialitzats que són únics a les Balears podem fer publicitat en totes les illes. No serà el mateix que si feim una campanya puntual d'anàlitzes per a geriàtrics amb un descompte. En aquest cas, limitarem la campanya a un entorn molt més local, de poble o de barri, ja que és molt difícil que captem clients llunyans amb un servei que es pot trobar a tots els centres veterinaris.

Com i **on** venen condicionats pel públic objectiu. Si volem arribar al públic en general, la ràdio i la premsa són mitjans de bona repercussió i d'un cost intermig. Les xarxes socials són més econòmiques però no arriben a tothom. Anuncis a Google també són una bona inversió, econòmica i amb força repercussió per aquells que ens puguin trobar per internet.

L'avantatge de posar anuncis a Facebook, per exemple, és que per pocs doblers podem segmentar molt el públic que volem que ens vegi: podem decidir a quina distància màxima del nostre negoci volem arribar, a quin grup d'edat, homes o dones, fins i tot segons interessos o aficions. Això ens permet personalitzar molt finament a quin públic dirigim una o altra acció publicitària.

Però l'actiu més important per fer publicitat el tenim en la nostra pròpia base de dades, els clients que ja han requerit dels nostres serveis alguna vegada. Per això és molt important tenir tota la informació d'aquests clients (telèfon, adreça, e-mail, etc.) i el seu consentiment exprés i signat per a usar aquestes dades per enviar publicitat (recordau la LOPD). I tan important com això és tenir-los segmentats, classificats per tipologies de clients (segons la seva relació afectiva amb la seva mascota, segons la seva capacitat econòmica, etc.)

En la propera entrega parlarem de **quant** hem d'invertir en publicitat, del **benefici** que en volem aconseguir i de com el podem mesurar.

JAUME ROIG SASTRE
Hospital de Dia Vetsalud Zoolínic

Activitat "Restaurant matemàtic saludable" en el marc del projecte de sobirania alimentària del 3r d'ESO de l'IES Biel Martí de Ferreries.

Alimentacció, el centre educatiu com a motor de canvi

En aquest nombre, dedicarem el nostre article a un dels projectes que desenvolupam des de fa més de 8 anys. És el projecte *Alimentacció*, programa socioeducatiu de Justícia Alimentària que es va iniciar l'any 2010 amb l'objectiu de fomentar la consciència crítica de la comunitat educativa entorn al nostre sistema alimentari i els seus impactes ambientals, socials, econòmics i sobre la nostra salut. Amb la finalitat afegida de mostrar una alternativa basada en la **sobirania alimentària amb perspectiva de gènere**, es treballa colze a colze amb el professorat. Per a desenvolupar aquest projecte hem tingut diferents companys de viatge, el primer pas amb els centres educatius de primària ho vàrem fer en consorci amb ACSUR Las Segovias i, a l'actualitat, als centres educatius de secundària, batxillerat i cicles formatius comptam amb HEGOIA (Institut d'Estudis sobre Desenvolupament i Cooperació Internacional). El projecte a nivell estatal està finançat per l'AECID, i a les Illes Balears té el suport també de la Direcció General de Cooperació del Govern de les Illes Balears, per a desenvolupar algunes accions.

Alimentacció va néixer amb unes **premisses clares**. Per una banda, l'objectiu era **superar les accions puntuals** en els centres educatius per anar més enllà, i **consolidar el treball a partir de fonts pedagògiques crítiques i transformadores**. A més, ha estat una feina clau **analitzar com el currículum i el sistema educatiu**, en la seva estructura i funcionament, tot i que no facilita la introducció d'aquestes temàtiques i pedagogies, tampoc en tanca les portes. És possible trobar els espais al currículum per a introduir aquests continguts, fins i tot, pot ser una oportunitat per a omplir buits en relació als problemes socials rellevants que el currículum i el sistema educatiu no contemplen.

Facilitant canvis en el funcionament i l'estructura de molts centres educatius, compartimentats en departaments sense hores suficients de coordinació, es pot treballar de manera interdisciplinària amb metodologies variades com els projectes, l'aprenentatge basat en problemes, l'aprenentatge i servei,

entre altres, i treballar en coordinació entre nivells educatius, oferint una veritable comunitat d'aprenentatge.

En aquest sentit, l'estratègia principal d'Alimentacció és la **introducció dels continguts relacionats amb la sobirania alimentària amb perspectiva de gènere des de les pedagogies crítiques, en els Projectes Educatius de Centre (PEC)**. Es planteja com un procés d'acompanyament als centres educatius a llarg termini, on hem començat amb accions i tallers puntuals inicials de motivació, formacions al professorat i l'elaboració de materials educatius i unitats didàctiques. A més, s'ha editat un marc teòricopedagògic amb eines per a integrar la sobirania alimentària amb enfocament de gènere als centres educatius de secundària. Una línia estratègica del projecte és l'enfortiment de la xarxa de centres i professorat, tant a escala local com estatal, que participen en el programa Alimentacció, afavorint l'intercanvi d'experiències i coneixements.

Des del 2015 es treballa en aquest sentit amb els centres educatius de secundària a Menorca, aquest curs 2018/2019 amb els 7 instituts públics implicats. S'han realitzat formacions per al professorat, s'ha generat i adaptat material didàctic i divulgatiu específic per als centres educatius de les illes i, aquest curs ens trobem, amb un major impacte i profunditat que els cursos anteriors, donant suport als centres educatius en la seva feina per projectes entorn de la Sobirania Alimentària amb perspectiva de gènere. S'acompanya durant el procés de creació i desenvolupament del projecte, fent propostes que permetin una educació interdisciplinària per a transversalitzar la sobirania alimentària en els plans educatius de centre i en els continguts pedagògics. Es pretén aconseguir centres participatius, oberts a la comunitat, on es fomenti la reflexió crítica, la interacció entre nivells educatius i que se situï a l'alumnat en el centre del procés d'ensenyament i aprenentatge. La inclusió en els Projecte Educatiu de Centre dels continguts relacionats amb la sobirania alimentària amb perspectiva de gènere, des de les pedagogies crítiques, ja és una realitat per als primers centres, els pioners a les Illes Balears.

Des de Justícia Alimentària creiem fermament que l'educació pot i ha de ser un motor de transformació social, i volem agrair la dedicació dels docents i els equips directius que comparteixen aquesta visió de l'educació, en el marc d'una consciència ètica, crítica i transformadora, des de la qual reforçar el compromís amb la creació de models de justícia social i equitat.

Maria Teresa de Francisco (Madrid, 1964) ha d'agradir-li al seu dentista de quan era nina que vetllàs per la seva salut bucodental, com és natural, però també, el que resulta més curiós, que posàs la primera pedra del seu futur professional. L'actual responsable de l'estabulari de la UIB assegura que aquell home li suggerí a sa mare que estudiàs la carrera en saber que la nina tenia l'hàbit o la mania d'ensumar tots els aliments abans de menjar-se'ls. El seu fill feia Veterinària i una de les branques de la carrera, la bromatologia, anava sobre aliments. D'aquesta manera una innocent conversa durant una consulta la dugué, anys més tard, a matricular-se a la Complutense malgrat comptar amb altres handicaps, a priori més decisius, com la por pels cans. Durant aquells anys acadèmics, les feines de laboratori la seduïren més que les animals i, tot i que va perdre la por pels cans, Maria Teresa s'especialitzà en bromatologia.

Una vegada llicenciada s'apuntà a diverses borses de feina. Mentre esperava una trucada, a la seva parella (i futur marit) li sorgí una oportunitat professional a Mallorca. En aquella conjuntura, entre anades i vengudes, Maria Teresa anà coneixent l'illa i decidí instal·lar-s'hi. Rebé la trucada per una feina a Madrid justament el dia de la seva boda, però el seu futur ja apuntava cap a Mallorca. Era el mes de juliol de 1990. Als dos mesos entrà a treballar per a un laboratori d'anàlisi d'aliments on realitzava tests de caducitat, recollia mostres de llet i analitzava punts crítics. Més tard, als cinc anys, marxà a un altre laboratori com a directora tècnica de microbiologia per realitzar controls de seguretat alimentària, amb una intensa activitat de presa i anàlisi de mostres d'aliments a hotels i restaurants en una època en què incrementà el control sanitari d'aquests establiments. Paral·lelament, Maria Teresa de Francisco mantenia una vinculació amb la UIB que havia començat anys enrere, de la mà de Pepe Gil, donant algunes classes, i que es consolidà després del naixement del seu fill, el 1999. Aleshores, amb ganes de canviar de terç professional, li sorgí la possibilitat d'obrir la porta laboral de la Universitat mitjançant una beca per col·laborar amb el delegat espanyol del Global Science Forum (GSF), Andreu Ripoll. En acabar encetà un altre camí i començà a treballar amb Javier Benedí, professor de microbiologia, durant un any, des

Maria Teresa de Francisco Casado

Responsable de l'estabulari de la UIB

d'on passà a fer-ho amb Sebastià Albertí qui des de la UIB feia investigacions per a una empresa farmacèutica. Va ser en aquest punt quan entrà per primera vegada en contacte amb l'àmbit de la investigació i de l'experimentació amb animals amb finalitat científiques.

Per maig de 2002 se li oferí ser la responsable de salut i sanitat de l'estabulari de la UIB, càrrec que ocupa en l'actualitat. L'estabulari o animalari de la UIB és un lloc d'assistència a la investigació registrat a la Conselleria de Medi Ambient, Agricultura i Pesca com centre de cria i usuari d'animals d'experimentació, que compta amb més de 3.000 animals a les seves instal·lacions, entre rates, ratolins i, en menor mesura, amb fures, conills i llan-gardaixos. Al marge, és la secretària del Comitè d'Ètica d'Experimentació Animal de la UIB (CEEAA-UIB), que és l'orgue habilitat encarregat d'avaluar qualsevol sol·licitud de procediment experimental amb animals que qualsevol entitat demani en l'àmbit estatal. Assegura Maria Teresa que són molts els projectes sol·licitats i moltes les iniciatives en marxa actualment que requereixen de l'experimentació amb animals i, per tant, de l'activitat de l'estabulari. Aclareix la veterinària que una ve-

gada passada l'avaluació, "no qualsevol persona pot manejar animals emprats, criats o subministrats amb finalitat d'experimentació o altres fins científics, inclosa la docència, sinó que es requereix una capacitació específica, regulada per llei. Els animals de l'estabulari passen autocontrols sanitaris periòdics segons recomanacions de la FELASA (*Federation for Laboratory Animal Science Associations*) o la SECAL (*Sociedad Española para las Ciencias del Animal de Laboratorio*) així com una inspecció de l'organisme competent, que és la Conselleria d'Agricultura, cada dos o tres anys.

Demanda sobre la relació amb altres col·legiats, la veterinària reconeix que la singularitat de la seva feina li ha duit a relacionar-se més bé poc amb els col·legues d'altres àmbits, tot i que manté contacte professional amb veterinaris com Anna Tomàs, Rafa de Juan o Amàlia Grau. Enguany ha rebut la insígnia d'or i plata del COVIB pels seus 25 anys de col·legiació. Maria Teresa de Francisco, que practica pàdel amb assiduitat, és una apassionada de l'exercici, i també li agrada fer senderisme, muntar amb bicicleta i esquiar, així com la lectura i, quan les circumstàncies li ho permeten, viatjar.

>>> L'estabulari de la UIB és un lloc d'assistència a la investigació registrat com centre de cria i usuari d'animals per a l'experimentació, que compta amb uns 3.000 exemplars.

>>> Enguany ha rebut la insígnia d'or i plata del COVIB pels seus 25 anys de col·legiació.

Semilla: Situació actual del sector oví a Mallorca

La intensa antropització del medi rural a les Illes Balears, comuna de la zona mediterrània, s'inicià fa segles amb l'activitat agrícola i ramadera, i ha modelat i definit el paisatge actual. Aquest està compost per mosaics de cultius herbacis, llenyosos, pastures, terreny forestal i bestiar en extensiu, estructures tradicionals de pedra conegudes com marges, forns de calç i de carbó, molins, sínies d'extracció d'aigua, sèquies, edificis propis del poblament rural dispers –les possessions– i altres infraestructures, tot això conservat gràcies a l'activitat agrària.

La disminució de l'activitat agrària que des de mitjan segle XX s'ha produït en les Illes Balears ha suposat una lenta evolució d'aquest paisatge que, lluny de dirigir-se cap a un paisatge natural en equilibri, es va degradant precisament per la falta d'activitat agrària.

L'abandonament de l'agricultura i ramaderia incrementa també el creixement de plantes herbàcies i de matoll en antics camps de cultiu. Es densifica el matoll, creixen pins joves en àrees arbustives o arbrades, abans aprofitades pel pasturatge. Tots dos fets generen un increment del combustible vegetal amb el conseqüent augment del risc d'incendi.

La multifactorialitat de la producció agrària és un fet que la Política Agrària Comuna (PAC) reconeix, assumint que l'activitat agrària genera a la societat beneficis de tipus ambiental, social, cultural i econòmic –coneguts com a externalitats positives– els costos de les quals recauen sobre agricultors i ramaders, i no perceben compensació alguna.

La demanda turística en les Illes Balears manifesta un interès creixent per integrar, de manera cada vegada més explícita, l'ac-

cés i els serveis prestats per les àrees agràries – en un clar exemple de multifuncionalitat i externalitat del sector agrari – a la seva experiència recreativa i confereixen als paisatges agraris i naturals un elevat poder d'atracció i diferenciació del producte comercialitzat.

És a dir, és un greu error circumscriure la importància de l'activitat agrària a la seva mera aportació com a sector econòmic al PIB autonòmic o al percentatge de població activa que ocupa. És obligatori, en aquest sentit, tenir en compte la multifuncionalitat i les externalitats no retribuïdes als agricultors i ramaders que l'activitat agrària genera en les Illes Balears.

L'activitat agrícola generalment, com es pot veure en la figura 2, té major pes que la ramaderia; aquest fet s'accentua en el cas de les Illes Balears i més a Mallorca, deixant a la ramaderia en un segon pla. El fet que la ramaderia tan sols representi un 17,8 % (MAPAMA, 2015) causa una major dependència de l'exterior, implicant l'autosuficiència alimentària donada la poca oferta de productes enfront de la gran demanda.

A Espanya, més de la meitat del total de la ramaderia es troba representada pel sector boví amb més de 3 milions de vaques reproductores. No obstant això, a les Illes Balears el sector ramader predominant és l'oví.

D'aquesta manera, a la ramaderia ovina de Mallorca, que generalment és extensiva, se li reconeixen les següents externalitats positives:

- Gestió forestal: la pastura limita el vol dels vegetals, elimina mateixa seca fàcilment inflamable, se redueix la freqüència i la intensitat dels incendis i facilita el seu control.
- Gestió de pastures en terrenys amb matoll, arboris, forestals i sembrats: el bestiar oví evita la degradació d'aquestes superfícies, de les edificacions i infraestructures associades, i s'aconsegueix la incorporació del bestiar pastant com a valor paisatgístic, ambiental, econòmic i social.
- Manteniment de les propietats fisicoquímiques del sòl, de la biota del sòl i dels ecosistemes pastorals.
- Valoració de l'activitat turística de les zones rurals.
- Contribueix a la suficiència alimentària.
- Aporta major valor a la gastronomia mallorquina, ja que està present en nombroses receptes tradicionals.
- Conserva el coneixement associat a la tradició de la seva producció i l'etnologia ramadera.

- Conservació de la biodiversitat: la "ovella mallorquina" i la "ovella vermella mallorquina" són recursos genètics que es troben en perill d'extinció.

- Disminueix la petjada de carboni enfront de les importacions foranes de carn.

A Mallorca predomina el sector oví, amb un total de 158.610 ovelles reproductores, que equivalen a 31.018 UGM. Igual que Mallorca, a Eivissa i Formentera continua destacant aquest sector amb 4.159 ovelles reproductores, que en aquest cas suposen 1.360,30 UGM. No obstant això, aquesta situació no es repeteix a Menorca on, tal com succeeix a nivell estatal, el sector boví passa a un primer plànol amb més del 50 % de les UGM deixant al sector oví amb 11.235 ovelles, que representa un 13,7 % del total de les UGM.

Quant a la distribució, el bestiar oví es troba en major proporció pel litoral de Mallorca. Des d'Andratx, situat en l'extrem occidental de la illa, fins a Sóller, localitzat al centre de la Serra de Tramuntana, es troben els municipis amb menor nombre d'ovelles, entre els quals es troben Banyalbufar i Estellencs amb 110 i 207 animals respectivament. Els municipis que posseeixen major nombre de caps d'oví són Manacor amb 23.334 animals seguit de Lluçmajor amb 11.704; sent aquests dos municipis els que presenten major extensió.

>>> Respecte al cens, durant l'última dècada s'ha registrat un descens del nombre d'ovelles reproductores.

La relació entre el nombre d'ovelles reproductores i la superfície agrària de cada municipi mostra que els pobles del Nord de la comarca del Raiguer i alguns altres de l'oest de la illa són els que major densitat registren. Les majors relacions apareixen en els municipis de Selva amb 2,5 animals per hectàrea de superfície agrària i Ariany amb 2,3. No obstant això en el municipi de Lluçmajor apareix una baixa densitat malgrat posseir un dels majors nombres d'ovelles reproductores. Aquest fet no ocorre a Manacor, on l'elevat nombre d'ovelles es reflecteix amb una densitat elevada d'1,6 animals per hectàrea de superfície agrària.

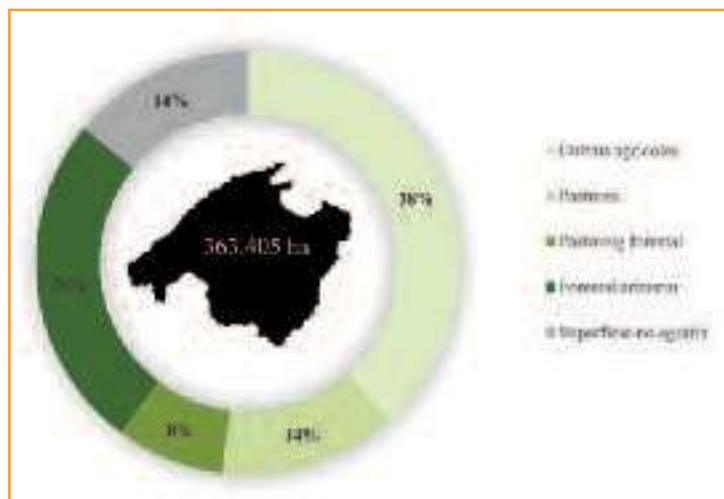

Figura 1. Distribució de la superfície de Mallorca. Fuente: SEMILLA, 2017.

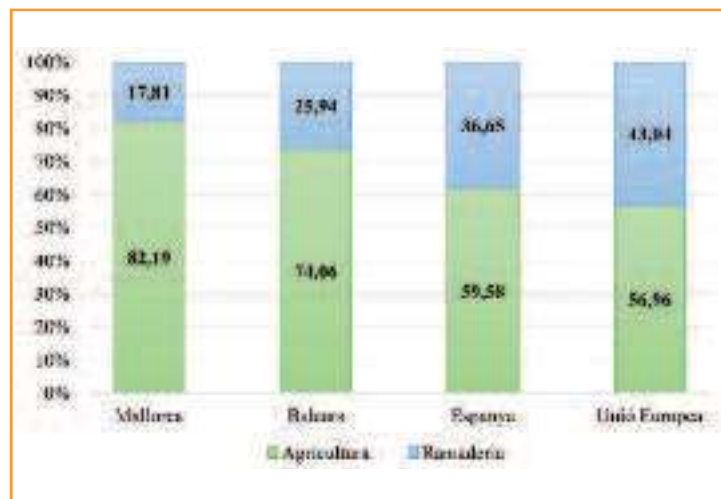

Figura 2. Distribució de la renda agrària en milions d'euros en Mallorca, Illes Balears, Espanya i la Unió Europea. Fuente: MAPAMA, 2015.

Respecte al cens, durant l'última dècada s'ha registrat un descens del nombre d'ovelles reproductores. Aquest declivi apareix tant a la zona continental com al territori insular. A Espanya s'ha disminuït un 31%, que representen gairebé 5 milions d'ovelles. A les Illes Balears, aquest descens no ha estat tan acusat, la pèrdua ha estat d'un 13% que correspon a poc més de 28 mil ovelles reproductores (Direcció general de produccions i mercats agraris, 2017).

Taula 2. Nombre d'ovelles reproductores i d'explotacions de Mallorca, Balears i Espanya.

	Mallorca	Illes Balears	Espanya
Ovelles reproductores	158.610	174.003	10.586.667
Nombre explotacions	2.677	3.204	116.296
Ovelles/explotació	59.25	54.31	91.03

Font: Direcció General de produccions y mercats agraris, 2017.

Del total d'ovelles reproductores de Balears, el 91% es troben a Mallorca, que representen gairebé el 84% de les explotacions de les Illes. Aquestes explotacions, a diferència de la Península Ibèrica, alberguen de mitjana un nombre menor d'ovelles per explotació ramadera.

Els productes generats per la ramaderia ovina són la llana, la pell, la llet i els seus derivats i la carn. A Mallorca principalment es comercialitza la carn, ja que solament es compta amb 9 explotacions lleteres (Direcció general de produccions i mercats agraris, 2017). La canal més produïda pels ramaders és la de 10-13 kg que suposa gairebé el 60% de la producció. No obstant això, en la península ibèrica la producció es troba més repartida entre els diferents tipus de canal, a pesar que la més produïda segueix sent la de 10-13 kg (SEMILLA, 2016; MAPAMA, 2016). És en la península on cal destacar l'important sacrifici que es realitza de me de llet, motivat per les explotacions lleteres, seguint-li el me de més de 13 kg que encara conserva bona qualitat de carn posat que principalment provenen d'engreixador. Finalment, també destaca el sacrifici d'oví major amb valors molt superiors pel que fa a Mallorca.

Tenint en compte que la canal de 10-13 kg és la més repre-

sentativa tant a Mallorca com a Espanya, a continuació, apareixen representats els preus percebuts per aquest tipus de canal durant l'any 2017 a les dues regions estudiades.

Durant tot l'any els preus illencs es troben per sota dels preus de la península. Ara bé, les dues línies segueixen una tendència molt similar, registrant una baixada del mes de gener fins a febrer i març, on s'observen els preus més baixos de tot l'any; a Mallorca 3'6 € per kg de carn i 4'8 € en la península.

El període de màxim pendent no coincideix en els dos llocs estudiats. A la península el preu comença a pujar a partir del mes d'abril, mentre que a Mallorca aquesta pujada no és visible fins al mes de juny. D'altra banda, els preus màxims els trobem a l'octubre, tant a Mallorca com en la península, amb valors de 5'2 € i 6'6 € respectivament.

El moment que hi ha més diferència entre els dos preus és a la fi del mes de maig, amb una diferència

d'1,8 €, mentre que la mínima diferència està al gener amb 80 cèntims de diferència. En mitjana durant l'any 2017 es troba una diferència de preus per kg de carn de be, de canal de 12 kg, d'1,28 €.

Tabla 2. Comparativa dels preus d'oví entre Espanya i Balears.

	Mallorca	Espanya
Pell (€/unitat)	0 *	8,75
Carn (€/kg)	4,45	5,76

*Porcells de més de 21 dies.

Font: MAPAMA, 2018.

Pel que fa a la producció de pell, a Mallorca té un escàs valor ja que en la majoria de casos es troba danyada a causa del maneig extensiu. Per contra, en la península les pells durant el període 2015-2018 han fluctuat entre els 6 i 14 € la unitat. (MAPAMA, 2018).

JOAN BONET I LLORENÇ TORTELLA

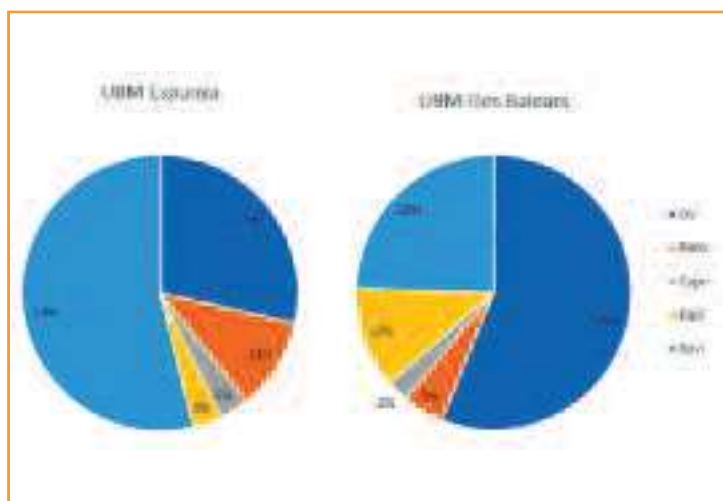

Figura 3. Distribució de la ramaderia en UGM a Espanya, Balears i Mallorca. Font: MAPAMA, 2017 y SEMILLA, 2017.

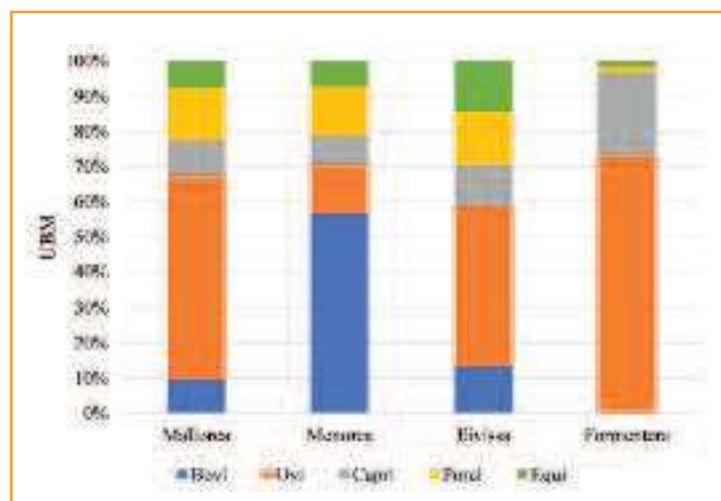

Figura 4. Distribució de les UGM per illes. Font: SEMILLA, 2017.

Avícola Can Peris (Ariany) Granja de pollets d'un dia

Rafel Esteva Cantallops gestiona un negoci familiar ben singular en el malmès i decreixent escenari ramader illenc. La granja avícola Can Peris, situada a la part alta d'un turonet a la carretera que enllaça Santa Margalida i Manacor, en el terme municipal d'Ariany, és única en la cria de polls de camp, a l'ou, a partir d'un dia d'edat (fins els 40 dies) per a criadors particulars, que són els clients específics de l'explotació. A més de pollastres joves, de les races *label* i *sussex* (aquest sota comanda), Rafel cria també faraones, ànecs i indiots però a menor volum. El ramader treballa tot sol i ho fa, com els pagesos d'un temps, 24 hores al dia i els 365 dies de l'any. Té ajudes pun-

tuals de la família, que "si s'ha d'arremangar ho fa", diu, però duu en solitari una empresa que inicià son pare, Antoni Peris, el petit de set germans, a mitjans de la dècada dels 50. De jove, Antoni Peris s'encarregà del galliner de Carmen March, a la possessió de la Vall, on durant 9 anys tengué cura d'uns animals "de categoria", que requerien una atenció que a la resta d'indrets de Mallorca no era habitual, i que el convertí en un gran coneixedor d'aus. Aquella experiència avícola degué tenir el seu pes i el dugué a muntar la granja avícola Can Peris a Ariany, ben a prop del seu poble, Petra. Recorda Rafel que el negoci resultà molt rentable durant un bon grapat d'anys, i mostra

d'això és que encara avui, després de les nombroses crisis econòmiques patides per la societat, i la depressió perenne de les activitats del camp, dona perquè surti el jornal.

Per fer-se'n una idea del volum d'activitat de l'avícola, Rafel explica que en temporada alta, que és per primavera, Can Peris rep partides d'entre 1.000 i 1.200 pollets setmanals, mentre que en aquesta època pot estar dues o tres setmanes sense dur-ne i encara li queden alguns centenars per vendre en els corral·ls en els que romanen separats per edat fins que compleixen els 35/40 dies i són amollats per ser criat en llibertat. El maneig és relativament senzill, amb menjar i beure a bastament i a resguard de les inclemències meteorològiques.

Demanat sobre les feines veterinàries que requereix una explotació d'aquestes característiques i per les possibles amenaces sanitàries amb les que es pot trobar, Rafel Esteva es mostra taxatiu: "Mai he tingut cap problema especialment delicat més enllà d'una infecció o un constipat. El veterinari (Amalio Plasencia) realitza visites periòdiques per dur un control sanitari, però xerram d'animals forts, de races fortes, i d'un maneig molt senzill i segur al qual estam avesats". El ramader recorda l'època d'incertesa que generà la problemàtica de la grip aviària, però "assegura" va ser més un tema comercial i de mercats, que no m'afecta tant al meu dia a dia". "Can Peris viu dels nostàlgics", sentència en Rafel i "malgrat que de cada vegada en quedin menys, a Mallorca, de moment, encara n'hi ha", postilla.

En temporada alta, que és per primavera, Can Peris rep partides d'entre 1.000 i 1.200 pollets setmanals.

Celebració de Sant Francesc

El Col·legi passa revista a les qüestions d'actualitat del col·lectiu veterinari illenc durant l'animat acte de commemoració del patró en què es lliuraren les insígnies de col·legiació

Un poc més tard del que és habitual, ja dins el mes d'octubre, s'ha celebrat enguany l'acte institucional del Col·legi Oficial de Veterinaris de les Illes Balears per commemorar la festivitat del seu patró, Sant Francesc d'Assís. Es tracta d'una trobada que els darrers anys ha assolit un notable grau d'acceptació entre els col·legiats i s'ha convertit en cita obligada de part del col·lectiu, que aprofita aquest acte social per retrobar-se amb vells col·legues o recuperar antics contactes. El lloc, el de sempre, l'hotel Valparaíso, a Palma, i el format àgil de cada any: lliurament d'insígnies, breu discurs institucional, sopar, sorteig de regals i música. Enguany, a més, l'acte comptà amb la presència de la directora general de Salut Pública i Participació, Maria José Ramos, la qual ha contribuït a fer visible la important tasca dels professionals veterinaris que treballen a l'àrea de salut pública de la Conselleria. També hi foren presents els presidents o representants dels col·legis professionals d'apotecaris, metges, infermeria, fisioterapeutes, enginyers agrònoms i representants de les empreses col·laboradores.

A Mallorca, les insígnies de plata d'enguany han estat per a 40 col·legiats, les d'or i plata per a sis professionals amb 25 anys de col·legiació, i les d'or per a Jaime Leoz i Gabriel de

Juan, per al mig segle de col·legiació. Els que no les varen poder recollir durant l'acte, poden fer-ho a la seu del COVIB.

RIACIB I MÉS COSES

Ramon Garcia començà el seu parlament recordant els companys finats el darrer any, Fernando Calderón, Miquel Puig i Francesc Ferrer, per passar a abordar les qüestions de major actualitat del col·lectiu, d'entre les quals destacà la difícil

gestió del RIACIB. El president demanà disculpes pels problemes que existeixen actualment amb el nou sistema informàtic (i, per tant, amb el Registre) i pels mals de caps que genera als col·legiats, i explicà les mesures adoptades per a la normalització de la situació: creació d'un àrea específica de RIACIB, major dotació de personal destinat a la gestió del registre (en aquest moment són quatre persones amb dedicació exclusiva i suport puntual de dues més) i millores de l'eina informàtica i dels requisits d'introducció de dades. "Sabem que és un període transitori, que amb la vostra col·laboració i comprensió, podrem acurçar i que els beneficis a curt termini seran molt grans per tots: veterinaris, col·legi, administracions i, sobre tot, propietaris i els seus animals", clogué Garcia. Altres temes tractats foren la nova imatge del Col·legi, l'imminent projecte amb centres escolars que es posarà en marxa, l'anunci de la nova pàgina web o l'agraïment del suport brindat per la Conselleria de Salut en un grapat de qüestions en comú. Aprofità el president del COVIB la presència de Ramos per reivindicar una sèrie d'assumptes com l'accés de veterinaris a determinats llocs de feina, el reconeixement dels centres veterinaris com a sanitaris o la regulació de la publicitat dels serveis sanitaris. Garcia, per acabar, va reconèixer i felicitar a tots els companys i companyes per la "gran tasca" realitzada cada dia sobre els principis ètics i deontològics que fan possible que la professió gaudeixi de bona salut.

Posteriorment, es donà pas a la segona part de l'acte, la més lúdica, que habitualment compta amb una major afluència de persones. L'organització de la festa, com sempre, va ser impecable.

‘Ells i nosaltres’, la relació entre animals i humans a Es Baluard

El COVIB col·labora amb una iniciativa del Museu, formada per una exposició artística i un grapat d'activitats paral·leles

econòmic sempre que la seva gestió recaigui en un professional veterinari”.

MÉS DE QUATRE MESOS

Segons la comissària de l'exposició, Nekane Aramburu, 'Ells i nosaltres' presenta la relació simbiòtica i, al seu torn, contradictòria entre el món animal i les societats humanes revisant canvis socials, legislació, documentació, corrents estètics, imatge i comunicació, línies de pensament, documentació i iconografia. L'exposició consta de l'empremta de desenes d'artistes i romandrà a la planta 0 fins el 3 de febrer de l'any que ve.

Entre l'oferta d'activitats en aquests mesos dins la iniciativa, a partir del 15 novembre se celebrarà el IV Concurs de fotografia per a joves Es Baluard (per a participants d'entre 13 i 17 anys), el taller per a famílies amb infants 'El Mediterrani ens dona vida'; una activitat per a afiliats a l'ONCE; una taula rodona sobre legislació en benestar animal (13 de desembre) i diferents tallers, projeccions i altres activitats que es poden consultar al lloc web del museu: www.esbaluard.org

El COVIB aplaudeix qualsevol iniciativa pública o privada que faci visible la simbiosi o la relació existent entre humans i animals, per la qual cosa no dubtà en posar-se a disposició del Museu d'Es Baluard amb motiu de la seva iniciativa 'Ells i Nosaltres', que començà el passat 21 de setembre. Es tracta d'una activitat formada per una exposició artística que analitza l'evolució de la relació dels humans i els animals no humans a través d'una sèrie de projectes artístics contemporanis i obres històriques de referència, que va acompanyada d'un seguit d'activitats paral·leles com tallers, projeccions, concursos de fotografia, xerrades i activitats de diversa índole.

La primera activitat paral·lela va tenir lloc el 19 d'octubre i fou la projecció de la pel·lícula *Kedi. Los gatos de Estambul* (Ceyda Torun, 2017), que mostra com centenars de milers de moixos vaguen lliurement per la ciutat d'Istanbul, la metròpoli turca de gairebé 15 milions d'habitants, sense amo, i com viuen entre dos mons, ni salvatges ni domèstics. Després va tenir lloc una xerrada col·loqui sobre les colònies urbanes felines, que comptà amb la participació del veterinari Toni Marí, que va estar acompanyat de Maxi Lange, de Baldea; Maite Trobat, cuida-

dora de felins del Puig de Sant Pere; i Josep Maria Rigo, coordinador general d'Ecologia, Agricultura i Benestar Animal de l'Ajuntament de Palma, els quals donaren el seu punt de vista sobre la situació de les colònies felines i la manera més adient per gestionar-les. Antoni Marí insistí durant la seva allocució en que les colònies felines són una eina "molt vàlida" per controlar el número de moixos d'un indret i la seva sanitat. Explicà que permeten "un control eficaç del benestar animal i suposen un avantatge per a les administracions des del punt de vista

La presencia de albéitares en las Islas Baleares (II)

Foto cedida per Tomeu Anguera.

Escudo de Armas del Gremio de los Honorables Herreros de la Ciudad de Mallorca.

Comentaba en la Revista Colegial del pasado mes de Junio, la muy escasa información que se ha podido localizar referente a los albéitares o "menescals", como pasaron a denominarse estos predecesores de la Veterinaria en las Islas durante los siglos XIV y XV. Sí sabemos que estaban integrados en el "Col·legi dels Ferrers", cuyos inicios son difícilmente precisables por la falta de información, básicamente debida al incendio sufrido en 1543 en los locales donde se archivaban los documentos fundacionales, y del que solo se salvó un libro del antedicho "Col·legi", datado de 1491, que estaba en muy mal estado, y que fue más tarde copiado y ampliado con la normativa incorporada hasta 1691.

En este "Col·legi de Ferrers" se agrupaba todo un conjunto de artesanos especializados en el trabajo del hierro y otros metales, que englobaba hasta 19 especializaciones, que se regían por unas mismas ordenanzas y a los que unía una misma devoción, concretada en la Cofradía del Glorioso San Eloy. De los datos que se desprenden de estos escritos y como era de esperar, el número de "menescals" integrados en el "Col·legi de Ferrers" era escaso, pero tenía, como el resto de agrupaciones, un peso específico determinado por su actividad, no por su número de miembros, que tenía como finalidad el intentar evitar cualquier agravio comparativo entre ellas.

Hasta el siglo XV, la licencia para el ejercicio de la albeitería era responsabilidad de los gremios profesionales establecidos en cada región, pero dada la importancia de los équidos y los profesionales que cuidaban de su salud y manejo en aquella época, se promulgó por los Reyes Católicos en el año 1500 una Pragmática, en virtud de la cual se establecía como requisito indispensable para ejercer la albeitería el haber superado los correspondientes exámenes ante el Tribunal del Protoalbeiterato que se creaba y cuyos miembros eran designados por los Reyes entre los mariscales y herradores de las caballerizas reales, lo que motivó como resultado una elevada y uniforme formación de los albéitares, avalada en gran parte por la calidad de la producción bibliográfica española sobre estos temas, en los siglos XVI y XVII.

En Baleares, de estos siglos, como se mencionaba en mi escrito del número anterior, se dispone de escasa información sobre los "menescals", relacionada por otra parte con frecuencia con temas sociales, ajenos a su profesión, pero que mostraban la importancia que la población les concedía dada su probidad profesional.

A finales del siglo XVII y principios del XVIII, los municipios y entidades locales ya empezaron a establecer contratos con los "menescals" a los efectos de que atendieran la problemática ganadera, tanto desde el punto de patología animal como de control del ganado que se sacrificaba para su posterior consumo.

Como ejemplo, está el municipio de Felanitx que ya en 1687 reseña que el "menescal" Rafael Mora recibía 10 libras de los Jurados para atender a la villa, ya que dada la escasez de estos profesionales en las Islas, se aseguraban así, de que el concertado atendería esta problemática en su área municipal.

Ya un poco más adelante, en 1724, el Ayuntamiento de Palma, contrataba al "menescal" Marcos Palou, como "visurador", cuya función principal era reconocer, desde un punto de visto sanitario, si el ganado que se iba a sacrificar para consumo reunía los requisitos adecuados, o en el caso de animales adquiridos fuera de la Isla, no presentara signos de enfermedad.

De este cometido destaca también en 1797, el informe del "menescal" y vedador de la ciudad de Palma, Jaime Capó, sobre la muerte y destrucción de 24 cabezas de ganado vacuno, de un grupo de 78, llegadas de la Cuarentena de Mahón, probablemente adquiridas inicialmente en el norte de África.

La creciente demanda de estos profesionales, motivó que ya en la segunda mitad del siglo XVIII, el 9 de agosto de 1794, el Rey nombrara al "menescal" Martín Seguí, como Protoalbéitar de la Ciudad de Palma y Reino de Mallorca, para "examinar y visitar qualesquiera Albeitares que residen y habitan en dicha Ciudad y Reyno, con facultad de impedir a todos los que exercitan esta arte, sin mi consentimiento y aprobación".

Este nombramiento se daba con carácter extraordinario, ya que solo existían cinco delegaciones del Protoalbeiterato en toda España: Madrid para Castilla; Pamplona para Navarra; Zaragoza para Aragón; Barcelona para Cataluña; y Valencia para el Reino de Valencia.

Todo ello da a entender, que al margen de las dificultades de desplazamiento, e incluso de lenguaje, desde las islas para examinarse, existía ya un cierto número de "menescals" y "ferradors" en Baleares, así como también un número suficiente de candidatos y aprendices para obtener estos títulos, que motivaron la designación de un Protoalbéitar que atendiera el área insular.

TOMEU ANGUERA

La baixada de l'IVA veterinari... arribarà a la fi l'any que ve?

La mesura, demandada pel sector en ple des de fa anys, ha estat inclosa en el Projecte de Llei de Pressupostos Generals de l'Estat de 2019, signat l'11 d'octubre a La Moncloa

El Projecte de Llei de Pressupostos Generals de l'Estat per a 2019 que el Govern d'Espanya enviarà a les Corts per a la seva aprovació contemplarà la reducció de l'IVA dels serveis veterinaris des del 21% actual al tipus reduït del 10%. Aquesta és una de les mesures econòmiques pactades pel Govern d'Espanya i Unidos Podemos que s'inclou en el document de 50 pàgines titulat 'Acord de pressupostos generals de l'Estat 2019: pressupostos per a un estat social' que van signar el passat dijous 11 d'octubre a el Palau de la Moncloa el president del Govern, Pedro Sánchez i el líder de Podemos, Pablo Iglesias. En concret, en l'apartat 14.6 del document, que es refereix a l'Impost sobre el Valor Afegit, es diu textualment: "... es reduirà el tipus de gravamen d'IVA dels serveis veterinaris al tipus reduït del 10%".

Les mesures contemplades en aquest document s'inclouran en el Projecte de Llei de Pressupostos Generals de l'Estat per a 2019 que, a finals d'octubre o primers de novembre, el Govern presentarà a les Corts per a la seva aprovació. Prèviament, l'executiu també enviarà a Brussel·les les línies mestres del mateix per demanar el vistiplau de la Comissió Europea. Perquè la reducció de l'IVA veterinari sigui una realitat, la mesura ha de superar el tràmit d'esmenes al Parlament i que el Projecte de

Pressupostos obtingui la majoria suficient per ser aprovat. Si això no fos així, quedarien prorrogats els pressupostos de 2018, per la qual cosa només una norma posterior elaborada *ad hoc* podria rebaixar l'IVA veterinari.

OBJECTIU PRIORITARI

Des que el setembre de 2012 un Reial decret establís un nou tipus d'IVA que elevava del 8 al 21 per cent el tipus aplicat a les clíniques veterinares d'animals de companyia, el col·lectiu veterinari en ple va començar la seva lluita per restablir l'IVA reduït a partir de demandes del Consell General de Col·legis Veterinaris, la Confederació Empresarial Veterinària Espanyola (CEVE), o de col·legis autonòmics i, fins i tot, per part de col·legiats i col·legiades anònims, amb la difusió de missatges al respecte aprofitant entrevistes de premsa o intervencions públiques. La reducció de l'IVA veterinari ha estat un cavall de batalla per al sector a les taules en les que es decideixen les mesures polítiques, on s'hi han assegut des del començament però sense aconseguir de manera efectiva la reducció del gravamen malgrat els esforços. Els col·legis veterinaris d'Espanya xifren en un 30% el descens de les visites dels particulars a les clíniques veterinares des de l'1 de setembre de 2012, amb la conseqüent minva en el control de determinades malalties zoonòtiques com la ràbia, la hidatidosi, la leishmaniosi o la sarna, per només citar-ne algunes. Preocupà també al col·lectiu l'elevat descens de cirurgies d'esterilització registrades, considerades fonamentals per controlar la natalitat i reduir les taxes d'abandonaments.

La mesura fiscal considerava l'atenció a animals de companyia com un "luxe", amb les greus conseqüències que d'això es podien derivar. Durant els últims mesos, el Consell General ha continuat manifestant-se i fent gestions davant les autoritats - en particular davant la nova ministra d'Hisenda, Maria Jesús Montero- a favor de la reducció de l'IVA, un objectiu que, en paraules de Juan José Badiola durant l'última Assemblea de Presidents celebrada a Barcelona "s'ha convertit per al Consell en una qüestió prioritària que va més enllà dels efectes econòmics de la mesura".

Creat un grup de treball per a l'elaboració d'un protocol sobre el maltractament animal

La Comissió Nacional de Benestar animal va celebrar la seva reunió trimestral el passat 11 d'octubre a la seu del Consell General per donar els últims tocs al contingut de la II Conferència Veterinària i Benestar Animal que se celebrarà el 16 i 17 de novembre a Saragossa. Entre altres assumptes, la Comissió va decidir crear un grup de treball per a l'elaboració

d'un protocol de maltractament i va valorar la necessitat d'impulsar activitats de formació en els Col·legis sobre la realització de certificats en matèria de protecció animal, ja que molts veterinaris desconeixen les repercussions professionals que pot comportar la seva signatura.

A la reunió es va decidir també la creació d'un espai web associat a Colvet.es en què es reflecteixin les activitats de la comissió i es posi a disposició de veterinaris i públic en general documentació i elements multimèdia sobre benestar animal.

Jornada de responsabilitat civil veterinària

Dos experts parlen de la correcta prestació dels serveis veterinaris i dels efectes penals d'una mala praxis

En els darrers anys, la realitat social ha canviat de forma substancial i amb ella el concepte que les persones tenen sobre els animals, considerant-los éssers sensibles amb els quals mantenen importants llaços emocionals. Tot això ha influït directament en l'exercici professional del veterinar, incorporant importants canvis en l'atenció sanitària que han superat als models tradicionals o convencionals d'atenció, la qual cosa s'ha traduït en un notable increment de les exigències professionals dels seus clients relatiu a les prestacions dels seus serveis a tots els nivells.

Per aquest motiu, el passat 10 d'octubre va tenir lloc a la sala de formació del COVIB una jornada sobre responsabilitat civil veterinària, organitzada pel Col·legi i acreditada per la Co-

missió de Formació Continuada de Professions Sanitàries de les Illes Balears. En ella, Alfredo Fernández, membre de la Comissió Nacional de Deontologia Veterinària, i Juan José Jiménez Alonso, director dels Serveis Jurídics del Consell General de Col·legis Veterinaris d'Espanya, aportaren un important cabal d'informació sobre la correcta prestació dels serveis professionals veterinaris i analitzaren diferents reclamacions possibles que es poden donar per part dels clients.

En la jornada s'explicà el concepte de responsabilitat civil professional sanitària i s'exemplificà la mala praxi professional, s'enumeraren i analitzaren casos de responsabilitat penal (supòsits pràctics d'imputacions per delictes de falsedat en document, contra la Salut Pública, de lesions, de danys, fals testimoniatge, funcionaris públics, etc.) i es donaren a conèixer quins són els principals documents legals veterinaris en l'exercici de l'activitat professional: historials clínics, parts, certificats, consentiment informat, receptes, necròpsies, etc. al marge d'explicar-ne les responsabilitats i obligacions derivades d'aquests documents.

Can We Run arriba a Palma per novembre

La iniciativa 'Can We Run', una cursa en què els participants hi prenen part amb els seus cans, organitzada pel grup editorial *Prensa Ibérica*, arriba a Palma el 18 de novembre i, entre d'altres, comptarà amb la col·laboració del COVIB, que en farà difusió pels centres veterinaris de l'illa i es posarà en contacte amb dos veterinaris clínics perquè hi siguin presents durant la prova per atendre qualsevol eventualitat animal.

Els objectius de la iniciativa són la conscienciació ciutadana sobre les implicacions de tenir una mascota, aconseguir més municipis *Pet friendly* i una acceptació major de les mascotes en més llocs públics, fomentar l'adopció, adquirir pràctica activa d'exercici físic i aconseguir la creació d'espais verds destinats a ells.

Hospital Veterinari Ciutat d'Inca

*Voleu que els vostres col·legues coneguin com i on feis feina? Si estau interessats en que la vostra clínica surti a la revista **veterinària**, no heu de fer res més que posar-vos en contacte amb el Col·legi mitjançant la pàgina web www.covib.org*

Situada en una de les artèries principals de la capital d'Es Raiguer, l'Hospital Veterinari Ciutat d'Inca és el resultat d'un projecte vital de la parella de veterinaris que, tant en l'àmbit professional com en el personal, formen Diana de Juan i César Villarroya. Un projecte que s'inicià fa set anys, l'any 2011, com a clínica veterinària i que s'ha consolidat fa dos anys amb la conversió a hospital, amb un servei d'atenció veterinària durant 24 hores els 365 dies de l'any. Diana, de Palma, i César, de Terol, es conegueren estudiant la carrera a Saragossa, on s'ajuntaren per viure posteriorment un intens període formatiu, ja amb el títol sota el braç, per Anglaterra, Eivissa, de nou Anglaterra i Catalunya, on en un principi pensaren desenvolupar un pla de negoci que finalment realitzaren a Mallorca després de fer un estudi de mercat. Explica Diana que el projecte s'assenta sobre la seva idea de fer una feina "integral, intentant abastar el màxim d'especialitzacions amb la major qualitat i el millor servei" per la qual cosa "intervé

César- "cercàrem un local espaiós i ben situat, dissenyàrem una clínica que poguéssim acabar adaptant al creixement que esperàvem si les coses sortien bé, i férem una forta inversió en equipament per estar preparats per tenir uns medis adequats per oferir el millor servei".

Expliquen Diana i César que elegiren Inca (que en el moment d'obertura comptava amb quatre clíniques) per la seva estratègica ubicació geogràfica, per la demografia i les bones comunicacions amb els pobles pròxims. Per donar-se a conèixer realitzaren una primera inversió en publicitat i després, entre la bona visibilitat del lloc on se situa l'hospital (una de les vies d'entrada a Inca des de Palma), i el boca a boca, que féu una silenciosa feina, iniciaren una feina que, malgrat la conjuntura d'aquell moment (pujada de l'IVA veterinari) no només no s'ha detingut, sinó que ha seguit una línia ascendent de creixement com, en principi, ells pensaven que podia donar-se. Aquest creixement

FITXA

Nom: Hospital Veterinari Ciutat d'Inca.

Titulars: Diana de Juan Mohan i César Villarroya Folgueira.

Adreça: Av General Luque, 372. Local.

Cita prèvia: 971 161 231

Web: www.veterinarioinca.com

E-Mail: svciutatdinca@gmail.com

Teniu obert des de: 2011.

Equip humà: Vuit veterinaris, dues auxiliars i una recepcionista.

Especialitats: Traumatologia, neurologia, medicina felina, dermatologia, diagnòstic per imatge, rehabilitació, exòtics....

crystal·litzà el mes d'agost de 2016 amb la conversió de la clínica en hospital.

L'Hospital Veterinari Ciutat d'Inca compta amb un equip format per vuit veterinaris, dues auxiliars tècniques i una recepcionista. L'hospital té dues entrades, una per a urgències i una altra, l'habitual, per a les consultes diàries, des d'on s'accedeix a la recepció per confirmar la cita prèvia i passar a la sala d'espera. L'horari d'atenció amb cites és de dilluns a divendres entre les 10 i les 20 hores, i dissabtes de 10 a 15 hores. El centre compta amb tres consultes, tres espais d'hospitalització (cans, moixos i infecciosos), quiròfan, prequiròfan, laboratori, sala d'ecografia, sala de rajos, una sala polivalent i una ampla terrassa exterior, a la part de darrere, perquè els animals que romanen ingressats puguin passejar o prendre l'aire. També té un altell que el personal fa servir d'oficina i/o sala de descans. Explica César, que el dia a dia els ha confirmat determinades previsions i idees que tenien al principi, però també a fer variacions respecte d'altres, com pot ser el servei de perruqueria, que han eliminat fa poc, un espai que ara s'aprofitarà per fer una quarta consulta exclusiva per a moixos, una de les especialitats de Diana. A més, l'Hospital Veterinari Ciutat d'Inca ofereix servei de traumatologia, neurologia, dermatologia, diagnòstic per imatge, rehabilita-

tació o exòtics, mentre que dos especialistes autònoms externs els duen els casos d'oftalmologia i cardiologia. Malgrat els horaris i la feina, intensos, la parella ha tingut

>>> Elegiren Inca per la seva estratègica ubicació geogràfica, per la demografia i les bones comunicacions.

temps de tenir vida al marge de la feina i ha criat dos fills, tot i que reconeix que la conciliació no ha estat senzilla. Amb tot, han estat capaços de formar un equip amb suficient bagatge i experiència en el que poder delegar part de les funcions de l'hospital. "Hem arribat al punt en què la màquina sempre ha d'estar supervisada, però ja funciona sola", bromegen. I, segurament, aquest és una de les raons per les quals el seu projecte de feina ha estat possible i exitós.

COL·LEGIATS

ALTES

1161 - Jacinto Moraga Moreno

Des de l'1 de juliol de 2018

1162 - Laura Ramírez Patiño

Des de l'1 de juliol de 2018

1163 - M^a del Mar López Estraviz

Des de l'1 de juliol de 2018

1164 - Candela Corona Álvarez

Des de l'1 de juliol de 2018

1165 - Clàudia Subirats Pons

Des de l'1 d'agost de 2018

1166 - Josefina Cardona Marí

Des de l'1 d'agost de 2018

1167 - Núria Maria Fluxà Torres

Des de l'1 d'agost de 2018

1168 - Alberto Báguena Oliete

Des de l'1 d'agost de 2018

1169 - Juan Salvador Rubio Trinidad

Des de l'1 d'agost de 2018

1170 - Alba Rodríguez García

Des de l'1 de setembre de 2018

1171 - Sandra Matilde Luengo Steenfath

Des de l'1 de setembre de 2018

1172 - Sebastià Sureda Matamalas

Des de l'1 de setembre de 2018

BAIXES

1104 - Valentina Pentimalli

Des de l'1 de juny de 2018

1091 - Cinzia Puopolo

Des de l'1 de juny de 2018

1110 - Cristina Sunyé Guirao

Des del 16 de juny de 2018

1083 - Ana Mª Monserrat Cruz

Des del 19 de juliol de 2018

1143 - Cristina Cifre Pallicer

Des del 31 d'agost de 2018

1141 - Katherina-Marie Lutz

Des del 4 de setembre de 2018

A.M.A. lanza su seguro de indemnización por baja laboral**La nueva póliza ILT Enfermedad garantizará indemnizaciones en caso de accidente o enfermedad del mutualista**

A.M.A. Seguros, la Mutua de los Profesionales Sanitarios, lanza su seguro de Indemnización de Baja Laboral por Enfermedad o Accidente (ILT Enfermedad), con el que pretende garantizar los ingresos del mutualista, en caso de incapacidad temporal como consecuencia de un accidente o enfermedad.

Contratando esta póliza, si el mutualista sufre un accidente o enfermedad, ya sea en el ejercicio de sus ocupaciones profesionales o en el ámbito personal, tendrá derecho a una indemnización, que le permitirá mantener su nivel de ingresos.

El nuevo seguro ILT Enfermedad está pensado especialmente para los profesionales sanitarios, y se podrá contratar tanto en la modalidad individual para el caso de autónomos sanitarios como a través de colegios profesionales sanitarios o asociaciones sanitarias, entre otras opciones.

CENTRES VETERINARIS

ALTES

Clínica Veterinària Kans

C/ San Vicente, 77.
07840 Santa Eulalia del Río
Titular: **Elena Marí Cardona**

Clínica Veterinària Paguera

C/ Pou, 5 Local 3
07160 Paguera
Titular: **Riccardo Giglioli**

Fina Cardona Fisioterapia y Rehabilitación Veterinaria

C/ Cascall, 7 bajos
07820 Sant Antoni de Portmany
Titular: **Josefina Cardona Marí**

Central Vet

C/ Francesc Martí i Mora, 3 Local 20
07008 Palma
Titular: **Marcos García Martorell**

BAIXES

Clínica Veterinaria Gran Via

C/ Gran Via, 51
07100 Sóller
Titular: **Carlos Simarro Vicens**

¿Puede un profesional veterinario vender piensos u otros productos veterinarios que no precisen de receta veterinaria? ¿Se exige el alta en una nueva actividad (epígrafe del IAE)? ¿Cambia la situación en caso de sociedades mercantiles u otro tipo de entidades?

La única limitación que tiene la actividad profesional veterinaria, en el ámbito de la cuestión que aquí se plantea, es la prohibición de realizar una actividad comercial con medicamentos veterinarios. Por lo tanto, a "sensu contrario", no existe ningún impedimento, en términos generales, para llevar a cabo la venta en su establecimiento de productos veterinarios que no precisen de receta veterinaria (no medicamentos).

Presupuesto lo anterior, desde el punto de vista tributario, el mero ejercicio de cualquier actividad económica (empresarial, profesional o artística) da lugar a la obligación de presentar la correspondiente declaración censal de alta de actividad ante los Órganos de Gestión de la Agencia Estatal de Administración Tributaria (AEAT). El incumplimiento de dicha obligación constituye una infracción tributaria prevista en el artículo 198 de la Ley 58/2003, de 17 de diciembre, General Tributaria, que lleva aparejada la correspondiente sanción tributaria en forma de multa pecuniaria.

Asimismo, la normativa fiscal vigente establece, que, con carácter general, la situación censal de ALTA en una actividad determinada faculta, única y exclusivamente, para el ejercicio de dicha actividad, salvo que se establezca expresamente lo contrario.

En consecuencia, si un profesional veterinario (cuya actividad principal es la asistencia sanitaria y que figura clasificado en el epígrafe del IAE grupo 013 "Veterinarios" o en el epígrafe del IAE grupo 945 "Consultas y Clínicas Veterinarias") decide iniciar la actividad de comercio al por menor de piensos o de otros productos veterinarios, deberá presentar la correspondiente declaración censal de alta, consignando, a tal efecto, el epígrafe del Impuesto sobre Actividades Económicas que le faculte para llevar a cabo la nueva actividad.

Pues bien, por lo que respecta a la venta de piensos y otros productos destinados a la nutrición animal, la Dirección General

de Tributos ha tenido ocasión de aclarar qué epígrafes se corresponden con la citada actividad. Concretamente, los contribuyentes que inicien la actividad de comercialización de piensos y otros productos alimenticios para animales, deben consignar en la declaración censal el epígrafe 647.1 del IAE ("Comercio al por menor de cualquier clase de productos alimenticios"). Asimismo, esa Dirección General ha confirmado que los sujetos clasificados en el epígrafe 659.7 del IAE ("Comercio al por menor de semillas, abonos, flores y plantas y pequeños animales") están facultados para vender piensos siempre que la actividad sea de aplicación específica y limitada a los animales que comercializan. Este último epígrafe permite adicionalmente la venta al por menor de toda clase de productos químicos y artículos relacionados con el cuidado de pequeños animales.

Finalmente, cabe señalar que la normativa expuesta resulta igualmente de aplicación en aquellos casos en que el profesional veterinario desarrolla su actividad a través de sociedades mercantiles u otro tipo de entidades, con o sin personalidad jurídica. Todo ello sin perjuicio de que los profesionales (autónomos) y las entidades puedan tener un tratamiento tributario diferenciado tanto en la imposición directa como, en su caso, en la imposición indirecta.

“En consecuencia, si un profesional veterinario decide iniciar la actividad de comercio al por menor de piensos o de otros productos veterinarios, deberá presentar la correspondiente declaración censal de alta, consignando, a tal efecto, el epígrafe del Impuesto sobre Actividades Económicas que le faculte para llevar a cabo la nueva actividad”.

PRESENTAT PER LA RIBERA VETERINARIS

Manuel Ruiz • Esther Riera • Camino Lira • Lourdes Hermoso

Agradecimientos: Alicia Angosto – Susana Adán (Ecomascota)

Mestizo castrado de 5 años, vive en interior con otra perra que se encuentra en perfecto estado. Vacunas al día. Pendiente de desparasitaciones interna y externa. Dieta habitual pienso hiperdigestible.

Diarrea crónica con aumento de volumen fecal de 3 meses de evolución con respuesta inicial a desparasitación interna, praziquantel + emodepside tres veces separadas de 3 semanas. Polifagia. Ningún otro signo digestivo.

Un mes después de la última desparasitación las heces blandas persisten y ha habido una importante pérdida de peso.

A la exploración:

- Emaciación con pérdida de masa muscular, incluso en los músculos temporales.
- Palpación abdominal no dolorosa, con asas intestinales aumentadas de grosor y contenido líquido.
- Resto de examen clínico normal.

¿Qué pruebas diagnósticas realizarías como aproximación diagnóstica?

Se realizaron hemograma, bioquímica completa, urianálisis y UPC.

Bioquímica: Aumento de ALT, ALKP y GGT y disminución de Urea, Colesterol y Triglicéridos.

Urianálisis y UPC: Densidad urinaria 1022 sin proteinuria.

En vista de los resultados se sospechó un síndrome de malabsorción/maldigestión con signos de insuficiencia hepática.

Se propuso ecografía de abdomen, perfil de malabsorción (Cobalamina, Folatos y Tripsina inmuno reactiva), Spec cPL, ácidos biliares.

Ecografía: HÍGADO – Arquitectura hepática conservada, no se observan masas, ni nódulos. Vesícula biliar levemente distendida, con pared engrosada, hiperecoica e irregular. Sin cálculos, ni sedimentos. Conductos biliares no distendidos. Compatible con colecistitis.

DIGESTIVO: Intestino delgado, aumento de la capa mucosa, con aspecto punteado y con algunas estrías perpendiculares. Compatible con enfermedad inflamatoria intestinal y lifangiectasia. Intestino grueso, asas dilatadas de manera uniforme, con presencia de heces blandas y aumento del peristaltismo.

Ácidos biliares aumentados, folatos aumentados, cobalamina disminuida, TLI disminuida y Spec cPL normal.

Se propuso un cultivo de bilis post colecistocentesis en el que creció *E. coli* sensible a B-lactámicos.

En vista de los resultados el diagnóstico fue **Insuficiencia pancreática exocrina con colecistitis y enteritis secundarias**.

La insuficiencia pancreática exocrina conlleva una inadecuada producción de enzimas digestivas. Los síntomas clínicos no aparecen hasta que el 90% de la capacidad secretora está perdida. Generalmente se produce por una atrofia acinar como resultado de una pancreatitis linfocítica atrófica inmunomediada que produce la destrucción de los acinos. Normalmente la zona endocrina no se ve afectada.

Los signos clínicos más frecuentes son polifagia, aumento de volumen de las heces, pérdida de peso, heces de color grisáceo y flatulencia.

El diagnóstico se suele realizar con la medida de la TLI, una prueba con alta sensibilidad y especificidad. Los valores, según el laboratorio, estarán por debajo de 2,5 ng/ml. Aun así esta prueba no debería de considerarse sola.

El tratamiento incluye la administración de enzimas pancreáticas, modificación de la dieta (se recomiendan dietas *low fat* o hipoalergénicas). Como tratamiento de soporte se incluyen antibióticos para controlar la población bacteriana que estará alterada o bien por la falta del efecto bacteriostático de los jugos pancreáticos, o por el aumento de los nutrientes para las mismas. El administrado fue metronidazol durante 3 semanas. Además cobalamina una vez a la semana durante 6 semanas. Esta disminuye por el aumento de consumo por parte de las bacterias y por la falta del factor intrínseco pancreático que es el más importante en la absorción de esta vitamina esencial.

Para la colecistitis se instauró un tratamiento con amoxicilina-clavulánico

hasta normalización de la imagen ecográfica. También ácido ursodesoxicólico y adenosin-metionina como soporte de la función hepática.

La evolución fue excelente, la imagen ecográfica mejoró aunque no se repitió el cultivo biliar debido a que el riesgo-beneficio era alto. La cobalamina normalizó tras las seis semanas de suplementación y actualmente el animal sigue en tratamiento únicamente con enzimas pancreáticas en cada comida y la dieta.

Como comentario, añadir, que un 50% responderán muy bien al tratamiento, y del 50% restante, un 20% tendrá una respuesta muy pobre, lo que suele ser causa de eutanasia en el primer año.

Bibliografía

1. HALL, E.; GERMAN, A. "Laboratory evaluation of gastrointestinal disease" en BSAVA Manual of Canine and Feline Clinical Pathology. VILLIERS, E.; Ristic, J. Gloucester (U.K.): BSAVA, Pag. 262-287.
2. KEITH, P.; FRED, S. "Extrahepatic biliary tract disease" en Current Veterinary Therapy XV Bonagura, J.D. Twedt, D.C. Saint Louis (Missouri): saunders-elsevier.
3. WIBERG, M. 2009. "Exocrine pancreatic insufficiency" en Current Veterinary Therapy XIV Bonagura, J.D. Twedt, D.C. Saint Louis (Missouri): saunders-elsevier, pag.602-605.

Nosotros te lo ponemos fácil

-

SEGURIDAD
SIN LÍMITES.

**UNITECO
PROFESIONAL**
CORPORACIÓN DE SEGUROS

*Con la tranquilidad de contar
con un baremo fijo.*

ESTAMOS
CON USTED
DURANTE SU BAJA
LABORAL

Siéntase seguro en situaciones adversas

LE ASEGURAMOS EN CASO DE QUE TENGA
UN ACCIDENTE O ENFERMEDAD.

Con el nuevo Seguro de Baja Laboral, A.M.A. proporciona a sus mutualistas una cantidad económica* para compensar la falta de ingresos durante la baja laboral.

COBERTURAS BÁSICAS:

- ✓ INCAPACIDAD TEMPORAL POR ENFERMEDAD
- ✓ INCAPACIDAD TEMPORAL POR ACCIDENTE

www.amaseguros.com
902 30 30 10 / 971 71 49 82

Síguenos en

 y en nuestra APP

A.M.A. PALMA DE MALLORCA

Barón de Pinopar, 10 Tel. 971 71 49 82 pmallorca@amaseguros.com

(*) La cantidad económica diaria queda previamente fijada en las condiciones de la póliza.
Indemnización según baremo